

Agnieszka Wieczorek*

Jacek Staszewski (1933–2013) – historyk i nauczyciel

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/LC.2023.007>

Jacek Staszewski

3 września 1933–26 sierpnia 2013

Fot. Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,
Spuścizna profesora Jacka Staszewskiego – Fotografie, sygn. 309/186/X/111

* Doktor habilitowany nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

E-mail: akraj@umk.pl | ORCID: 0000-0002-0091-596X.

Zmarły dziesięć lat temu Profesor Jacek Staszewski, utożsamiany najczęściej z dziejami Rzeczypospolitej określanymi w literaturze przedmiotu jako czasy saskie, jest dla środowiska naukowego wybitnym badaczem epoki nowożytnej, a w szczególności znawcą dziejów unii polsko-saskiej, której poświęcił najwięcej uwagi w swoich badaniach naukowych. Jego ponad 50-letnia obecność w życiu naukowym (w kraju i za granicą) przełożyła się na bogaty dorobek. Podejmując się na nowo interpretacji wielu zdarzeń i zjawisk, dokonał licznych prekursorskich ustaleń, dzięki którym zapewnił sobie trwale miejsce w polskim i obcym piśmiennictwie historycznym w badaniach nad epoką saską. I o ile życie naukowe wypełniało Profesorowi dużą część czasu, o tyle równie wiele poświęcił go na życie uniwersyteckie, pełniąc m.in. rolę nauczyciela akademickiego.

Profesor Jacek Staszewski urodził się 3 września 1933 roku w Płocku. Spędził w nim wczesne lata swojego dzieciństwa (1933–1940). Następnie, po wysiedleniu rodziny Staszewskich na tereny Generalnego Gubernatorstwa, zamieszkał w Sochaczewie, gdzie uczęszczał do szkoły podstawowej oraz uczestniczył w tajnych kompletach (1940–1945). Po wyzwoleniu ukończył szóstą klasę szkoły powszechnej w Sochaczewie. Okres młodzieńczy Profesora wiązał się już z pobytem we Włocławku (1945–1951), skąd po ukończeniu Gimnazjum i Liceum Ziemi Kujawskiej w czerwcu 1951 roku przeniósł się do Torunia, by jesienią rozpocząć studia historyczne na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (Sprawozdania 1972: 57). Wybór toruńskiej uczelni przesądził o Jego dalszym życiu, z uniwersytetem bowiem oraz z Toruniem związał się na ponad 50 lat.

Profesor Jacek Staszewski rozpoczął pracę na Wydziale Humanistycznym UMK w charakterze asystenta 1 lipca 1955 roku, następnie, podejmując w październiku 1956 roku studia aspiranckie z zakresu historii powszechnej nowożytnej i najnowszej, pracował jako aspirant, natomiast od 1 września 1960 roku – w charakterze starszego asystenta. Trzy lata później, 1 lipca 1963 roku, awansował na adiunkta, by z dniem 1 października 1972 roku objąć stanowisko docenta¹. W 1982 roku otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego, a w 1989 roku tytuł naukowy profesora zwyczajnego. W omawianym czasie był bardzo aktywny i zaangażowany w prace na rzecz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, pełnił bowiem dodatkowe obowiązki – prodziekana do spraw dydaktyki na Wydziale Humanistycznym (1972–1975), dyrektora Instytutu Historii i Archiwistyki UMK (1978–1980) oraz opiekuna Zakładu Metodyki Nauczania Historii, kierownika Studium Doktoranckiego Historii Pomorza i Archiwistyki (1981–1982), by niemalże 20 lat później ponownie objąć funkcję kierownika Studiów Doktoranckich z zakresu Historii na Wydziale Nauk Historycznych (1999–2001). Pierwszego września 1991 roku Profesor Staszewski objął kierownictwo Zakładu Historii Powszechnej i Polski XVI–XVIII (przekształconego trzy lata później w Zakład Historii Nowożytnej, którym kierował do 2004 roku)².

Wyrazem uznania dla Jego autorytetu była również obecność Profesora w wielu instytucjach kultury, nauki i edukacji. Nie sposób w granicach niniejszego tekstu wskazać wszystkie formy aktywności Profesora, jak również wymienić zadania, jakie realizował w obrębie każdej z nich. Ze względu na ich różnorodność i wielość możemy jedynie wspomnieć, że

¹ Akta osobowe... [b.d.], karta 1, 2/3, 3/1, 5/1, 28.

² Akta osobowe... [b.d.], karta 34, 46, 56, 83; Spuścizna... [c].

na równi z aktywnością naukową Profesor Jacek Staszewski był zaangażowany w działalność społeczną i organizacyjną. Był członkiem wielu towarzystw oraz komitetów naukowych. Przypomnijmy tylko jego wieloletnią aktywność w strukturach Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, Towarzystwa Naukowego w Płocku, Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Sandomierzu oraz Societas Jablonoviana w Lipsku (od lutego 1990). Jeszcze w czasie studiów aspiranckich został członkiem Polskiego Towarzystwa Religioznawczego. Ponadto uczestniczył w pracach Komitetu Nauk Historycznych PAN (od 1987 roku). Jego zaangażowanie w organizację i pracę Polskiego Towarzystwa Historycznego – jako członka Zarządu Głównego (od 1973 roku), wiceprezesa (1980–1982), prezesa oddziału toruńskiego PTH (1981–1984), jak również Jego autorytet sprawiły, że środowisko naukowe powierzyło mu dwukrotnie funkcję prezesa PTH (1991–1997), w 2000 roku zaś w uznaniu dla jego wieloletniej działalności i zaangażowania w pracę na rzecz polskiego środowiska historycznego otrzymał tytuł Honorowego Członka PTH. Należy również podkreślić ogromny wkład pracy i zaangażowanie Profesora w popularyzację historii. Niemalże w tym samym czasie, przez blisko 20 lat, Profesor Jacek Staszewski był przewodniczącym Komitetu Głównego Olimpiady Historycznej (1990–2009), a następnie mimo przepracowanych w niej ponad trzech dekad (dodajmy, że od 1975 roku był członkiem Komitetu Głównego OH), nie pożegnał się z olimpiadą, zostając jej Honorowym Przewodniczącym (2009–2013). Ponadto Profesor był zaangażowany w prace zespołu nauk humanistycznych MEN (członek Komisji ekspertów). Pełnił również funkcję przewodniczącego Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Okręgowego w Toruniu i był członkiem Zarządu Toruńskiego Towarzystwa Kultury³.

Profesor Jacek Staszewski był niezwykle aktywny w komitetach redakcyjnych wielu czasopism naukowych. Uczestniczył w pracach kolegów redakcyjnych, początkowo jako sekretarz redakcji „Studiów z Dziejów Kościoła Katolickiego” (1960–1965), a następnie współpracując z „Kwartalnikiem Historycznym” (członek Komitetu Redakcyjnego od 1972 roku), „Zapiskami Historycznymi” (członek Rady Redakcyjnej) i jako członek redakcji m.in. z „Archiwistą” („Archiwistą Polskim”), „Barokiem”, „Problemami Społecznego Ruchu Naukowego”, „Przeglądem Nauk Historycznych”, „Rocznikiem Towarzystwa Naukowego w Toruniu” oraz z „Klio. Czasopismem poświęconym dziejom Polski i powszechnym” (członek Rady Programowej)⁴.

W omówieniu dokonań społeczno-organizacyjnych nie może zabraknąć informacji o wyróżnieniach i nagrodach, jakie Profesor Jacek Staszewski otrzymał w uznaniu Jego znaczących osiągnięć w zakresie działalności naukowej, dydaktycznej, organizacyjnej, w spółdzielczości mieszkaniowej i udziału w gremiach ekspercko-doradczych. W 1982 roku został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, zaś w 1998 roku Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1998). Był wielokrotnie nagradzany przez Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Poza tym w uznaniu dla Jego wieloletniego zaangażowania w pracę na rzecz spółdzielczości mieszkaniowej otrzymywał wyróżnienia, m.in. Złotą Odznakę „Zasłużony dla Województwa Włocławskiego” (1983) i Odznakę Honorową „Zasłużony dla Torunia” (1983), natomiast w listopadzie 2003 roku podczas Jubileuszu

³ Sprawozdania 1972: 57–58; Akta osobowe... [b.d.], karta 11–12, 15, 56; Spuścizna... [b]; Poraziński 2013: 65 i n.; Kłaczek 2011: 66, 76.

⁴ Akta osobowe... [b.d.], karta 15, 19; Sprawozdania 1972: 58; Piasek 2017: 9.

70-lecia urodzin Profesor został uhonorowany medalem „Thorunium” w uznaniu dla Jego zasług dla Torunia. W 2012 roku otrzymał również tytuł Honorowego Przewodniczącego Rady Prezydenckiej przy Prezydencie Miasta Torunia⁵.

Od pierwszych lat swojej pracy zawodowej był równie mocno zaangażowany w prowadzenie zajęć ze studentami, początkowo w strukturach Katedry Historii Powszechnej w Zakładzie Historii Nowożytnej i Najnowszej (1955–1957), później Katedry Historii Polski i Powszechnej XIX i XX wieku (1958–1969) oraz Katedry Historii Polski i Powszechnej XVI–XVIII wieku (1969), a następnie – na skutek zmian w strukturze Instytutu Historii – wspomnianych już Zakładu Historii Powszechnej i Polski XVI–XVIII (1969–1994) i Zakładu Historii Nowożytnej (1994–2006)⁶. Rozpoczynając pracę w Katedrze Historii Powszechnej, którą kierował Witold Łukaszewicz (późniejszy rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1965–1975), bardzo szybko wszedł w nowe środowisko naukowe, co przełożyło się, we wczesnych latach Jego pracy dydaktycznej, na współudział w prowadzeniu zajęć. Kiedy w latach 1959/1960 mgr Władysław Lewandowski prowadził ćwiczenia z historii powszechnej, odbywały się one przy współudziale adiunkta Bogdana Głębowicza i aspiranta mgr. Jacka Staszewskiego (Skład osobowy 1959: 63). Cztery lata później Profesor już jako adiunkt brał udział w seminarium Profesora W. Łukaszewicza z historii powszechnej nowożytnej i najnowszej dla IV roku studentów historii, z udziałem starszego wykładowcy dr. Władysława Lewandowskiego oraz starszego asystenta mgr. Sławomira Kalembki (Skład osobowy 1962–1963: 57). Niewątpliwie zdobyte doświadczenie wykorzystał w latach późniejszych, kiedy prowadził dla studentów historii, bibliotekoznawstwa, filologii polskiej i archiwistyki konwersatoria z historii Polski w dobie nowożytnej, wykłady z zakresu polityki wewnętrznej i zewnętrznej okresu unii polsko-saskiej czy organizował seminaria magisterskie (również z udziałem swoich uczniów) i doktorskie, na które zapraszał grono badaczy z toruńskiej uczelni oraz spoza niej. Ponadto kontakt Profesora z zagranicznymi ośrodkami naukowymi wpłynął na obecność gości z zagranicy na seminarium doktorskim i ich udział w dyskusji nad zagadnieniami stanowiącymi ich przedmiot badań. Do Torunia przyjeżdżali historycy, m.in. z Włoch, Rumunii, Czech, Niemiec i Wielkiej Brytanii⁷.

W czasie spotkań seminaryjnych zarówno magisterskich, jak i doktorskich, wyznaczając swoim wychowankom cele naukowe, Profesor kształtował nowe tematy badawcze, uczył warsztatu historyka, ale przede wszystkim zachęcał nas do zadawania pytań i szukania odpowiedzi w celu lepszego zrozumienia historii. Inspirował do poszukiwań i podejmowania ryzyka w interpretowaniu zdarzeń właściwego badaczowi. Trudno się zatem dziwić, że studenci chętnie zapisywali się zarówno na Jego zajęcia, jak i seminaria. Był bowiem osobą cenioną i lubianą przez społeczność studencką. Z Jego seminarium magisterskiego wyszło ponad 200 magistrów i kilkoro licencjatów, a spośród aż 11 wypromowanych doktorów, jak wkrótce się okazało, 10 zostało nauczycielami akademickimi. Jego doświadczenie, warsztat pracy badawczej połączone z talentem do przekazywania wiedzy oraz pasji historycznej swoim uczniom zaowocowały tym, że wśród jego wychowanków jest już kilku profesorów, znawców i specjalistów w zakresie historii gospodarczej, politycznej, kulturalnej i kultury materialnej w epoce nowożytnej. Ponadto Profesor Jacek Staszewski był wielokrotnie

⁵ Akta osobowe... [b.d.], karta 11, 56; Spuścizna... [b].

⁶ Akta osobowe... [b.d.], karta 18/3; Spuścizna... [a].

⁷ Więcej na temat spotkań we wspomnieniu o Profesorze: Poraziński 2013: 37–38.

angażowany jako recenzent w przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich, co dowodzi uznania dla Jego dydaktycznych i naukowych osiągnięć jako specjalisty w swojej dziedzinie w środowisku historycznym.

Zasygnalizowane zaledwie sfery życia Profesora Jacka Staszewskiego stanowią nierozzerwalną całość z obszarami Jego badań. Od momentu rozpoczęcia studiów zainteresowania naukowe Profesora Jacka Staszewskiego były wielopłaszczyznowe, co w badaniach zaowocowało różnorodnością tematyczną i rozległością chronologiczną. Na początku kariery zawodowej w dorobku naukowym Profesora uwidocznili się pierwszy obszar badawczy skoncentrowany wokół relacji Polski z papieżstwem. Możemy z niego wyodrębnić dwa zasadnicze pola badawcze, dla których cezurą czasową jest niewątpliwie przełom lat 50. i 60. XX wieku. Zanim Profesor Staszewski na dobre zajął się okresem panowania Wętyńów w Rzeczypospolitej, przez pierwsze lata koncentrował się na historii końca XIX i XX wieku. Dokonując wyboru seminarium magisterskiego, trafił do Profesora Witolda Łukaszewicza, który przybył do Torunia, by z dniem 1 listopada 1951 roku objąć kierownictwo Katedry Historii Nowoczesnej (Kalembka 1989: 203; Kozłowski 2006: 66, 70). Zainteresowania Profesora Witolda Łukaszewicza historią ruchów rewolucyjnych z I połowy XIX wieku oraz historią ruchu robotniczego (szerzej: Wajda 2011: 220) miały niewątpliwie wpływ na wybór tematyki badawczej przez Jego seminarzystów, w tym Profesora Jacka Staszewskiego. Jego badania również sięgały przełomu XIX i XX wieku, a praca badawcza koncentrowała się wokół działalności polskich katolickich organizacji w ruchu robotniczym do I wojny światowej oraz na wybranych problemach z historii Powstania Wielkopolskiego (m.in. Staszewski 1959: 90–114).

Podjęta przez Profesora na wczesnym etapie pracy naukowej wspomniana problematyka nie towarzyszyła mu w późniejszych latach kariery naukowej. Już same tytuły Jego prac, począwszy od połowy lat 60. XX wieku, dowodzą, że zmiana zainteresowań badawczych na przełomie lat 50. i 60. przesądziła jednoznacznie o ukształtowaniu kierunku badań Profesora jako historyka czasów saskich⁸. Zajął się bowiem stosunkami z Kurią Rzymską w pierwszej połowie XVIII wieku, obierając tym samym nowe pole badawcze zarówno pod względem chronologicznym, jak i zasobu źródłowego. Ukształtowanie się zainteresowań badawczych Profesora wokół historii nowożytnej nastąpiło w okresie, kiedy wraz z przekształceniem Instytutu Historii w Instytut Historii i Archiwistyki zaistniała potrzeba zmian strukturalnych. Jeszcze na pół roku przed wspomnianymi zmianami z dniem 1 lipca 1969 roku Profesor Jacek Staszewski został przeniesiony do Katedry Historii Polski i Powszechnej XVI–XVIII wieku, przekształconej pod koniec 1969 roku w Zakład Historii Powszechnej i Polski XVI–XVIII wieku, którym do 1991 roku kierował Profesor Jerzy Wojtowicz⁹.

Profesor Jacek Staszewski, podejmując się badań nad okresem saskim, poświęcił mu zarówno dysertację doktorską, w której zajął się stosunkami między Rzeczypospolitą a Kurią Rzymską w okresie panowania Augusta II (*Stosunki Augusta II z Kurią Rzymską 1704–1706 [Misja rzymska]*, Toruń 1965), jak i rozprawę habilitacyjną (*O miejsce w Europie. Stosunki Polski i Saksonii z Francją na przełomie XVII i XVIII wieku*, Warszawa 1973), prezentując w niej relacje polsko-francuskie za panowania Augusta II w latach 1697–1706. Poszerzył

⁸ Zob. wykaz publikacji Profesora Jacka Staszewskiego: Wieczorek 2014: 27–45.

⁹ Akta osobowe... [b.d.], karta 17/1; Wencel-Kalembkova 1992: 85 i n.

tym samym swoje zainteresowania badawcze w zakresie chronologicznym i tematycznym, jak i rozszerzył kwerendę o zbiory archiwalne znajdujące się w Paryżu (Archives du Ministère des Affaires Étrangères), Dreźnie (Staatliches Archiv, dziś: Hauptstaatsarchiv Dresden) i Wolfenbüttel (Niedersächsisches Archiv, dziś: Niedersächsisches Landesarchiv). Przyglądając się roli Francji w stosunkach wewnętrznych Rzeczypospolitej oraz określając na nowo czas trwania relacji Saksonii i Polski z Francją w odniesieniu do stopnia ich natężenia w pierwszych latach wojny północnej, zapoczątkował w swoich badaniach, z chronologicznego punktu widzenia, drugi obszar badawczy – mianowicie dzieje unii polsko-saskiej (1697–1763). Wskazana problematyka, jak się już wkrótce miało okazać, zaczęła dominować w pracach Profesora, a jej efekty widoczne były w postaci licznych publikacji ukazujących się na łamach polskich i zagranicznych czasopism (w języku niemieckim, francuskim i węgierskim), w autorskich biografjach i monografiach, udziału w konferencjach oraz w pracy ze studentami i uczniami.

Profesor Jacek Staszewski jako autor szeregu artykułów dotyczących dziejów unii polsko-saskiej skupił się na relacjach między państwami europejskimi i międzynarodowym położeniu Rzeczypospolitej w końcu XVII stulecia i w wieku XVIII. Już sam zakres badań wydaje się bardzo obszerny, tym bardziej, że powstające w latach 70. prace dotyczyły stosunków międzynarodowych, w których dominowały relacje francusko-węgierskie, polsko-węgierskie, francusko-polskie¹⁰, pogłębione i rozszerzone od lat 80. o badania nad stosunkami – Saksonii i Polski z Francją, Hiszpanią, Prusami, Rosją oraz Austrią¹¹. Nie tylko związki polityczne i gospodarcze stanowiły przedmiot zainteresowań Profesora. Sporą część Jego dorobku stanowią publikacje z zakresu dziejów kultury w XVIII wieku. W odniesieniu do sytuacji wewnętrznej kraju szukał odpowiedzi na pytanie o genezę polskiego oświecenia, badał przyczyny oraz skutki wewnętrznego kryzysu Rzeczypospolitej, jak również prezentował okoliczności przenikania się kultur między dwiema stolicami¹². Obraz życia polskiego środowiska znalazł odzwierciedlenie w książce *Polacy w osiemnastowiecznym Dreźnie*, która w 2019 roku ukazała się w języku niemieckim (Staszewski 1986a; 2019), natomiast w syntezie dziejów *Polska na przestrzeni wieków* pod redakcją Janusza Tazbira otrzymaliśmy spojrzenie na epokę saską i czasy stanisławowskie w napisanym przez Profesora fragmencie dziejów Polski obejmującym okres od 1696 do 1795 roku¹³.

W badaniach Profesora Jacka Staszewskiego bardzo ważne miejsce zajmowała biografistyka. Opracował 12 biogramów i dwa uzupełnienia w *Polskim słowniku biograficznym*¹⁴, jak również zdecydował się na przygotowanie biografii dwóch królów polskich i elektorów saskich z dynastii Wettynów. Po raz pierwszy w książkach wydanych przez Zamek Królewski – ogłoszonych drukiem w 1986 roku (Staszewski 1986b; 1986c), po raz drugi w pierwszych pełnych w polskiej literaturze historycznej biografjach – *Augusta II Mocnego*

¹⁰ Można wskazać: Staszewski 1971: 579–591; 1974: 133–141; 1981a: 101–125.

¹¹ Wystarczy tylko nadmienić: Staszewski 1981b: 28–34; 1983: 72–120; 1990: 229–239; 1991: 9–21; 1992a: 163–170; 1993: 83–97.

¹² Zob. prace Profesora w zbiorze studiów: Staszewski 1997.

¹³ Staszewski 1995a: 285–376. W syntezie znalazły się opracowania: Henryka Samsonowicza (Do roku 1506), Andrzeja Wyczańskiego (1506–1586), Janusza Tazbira (1586–1696), Tomasza Kizwaltera (1795–1904), Tomasza Nałęcza (1904–1939) i Andrzeja Paczkowskiego (1939–1989).

¹⁴ Zob.: Jan Chryzostom Stanisław Krasiński, Feliks Ignacy Kretkowski, Zygmunt Kretkowski, Kunegunda, Jan Jerzy Kunigk, Jan Franciszek Kurdwanowski, Stefan Leszczyński, Feliks Aleksander Lipski, Józef Antoni Łaszcz, Bogusław Łubiński, Maria Józefa, Puszet (Puschet, Puchet, de Puget) Jakub i dwa uzupełnienia do Andrzeja Riaucoura – dyplomaty saskiego i Piotra Riaucoura – kupca i bankiera warszawskiego (Wieczorek 2014: 30–36).

i *Augusta III Sasa*, z których druga została przetłumaczona na język niemiecki w 1996 roku (Staszewski 1989; 1996; 1998). Natomiast zwieńczeniem Jego badań była opublikowana w 2005 roku historia rodu Wettynów, również pierwsza tak obszerna w literaturze polskiej praca prezentująca informacje dotyczące potomków Augusta II i Augusta III (Staszewski 2005).

Profesor Jacek Staszewski, podejmując się badań nad okresem saskim, wszedł w problematykę traktowaną w historiografii polskiej i obcej dość jednoznacznie – jako symbol zacofania. Mając na uwadze opinie historyków, które przez wiele lat stanowiły w obiegu naukowym *status quo*, rozpoczął na nowo interpretować czasy saskie. Nie było to łatwe zadanie, ponieważ w dotychczasowych osądach dziejów zarówno Rzeczypospolitej, jak i samej Saksonii w czasach panowania Wettynów ciążyły wypowiedzi formułowane przez lata w kontekście upadku Rzeczypospolitej w XVIII wieku. Na podstawie nowych materiałów źródłowych znajdujących się w Dreźnie, Paryżu, Berlinie, Hanowerze, Monachium, Neapolu, Wiedniu, Wenecji oraz Rydze Profesor Jacek Staszewski na nowo zinterpretował wiele zjawisk. Opierając się na solidnej podstawie źródłowej, w niewielkim stopniu wykorzystanej przez historyków polskich i obcych, podjął się przygotowania w oficynie wydawniczej Ossolineum dwóch biografii Wettynów. Zbierany przez prawie 30 lat materiał źródłowy stanowił solidną podstawę do przedstawienia obu monarchów z perspektywy czasów, a przede wszystkim w odniesieniu do sytuacji międzynarodowej i stosunków wewnętrznych w Rzeczypospolitej, oraz możliwości i motywów podejmowanych przez Augusta II i Augusta III działań. We *Wstępie* do biografii Augusta II Profesor podkreślał: „Zmierzałem zawsze do odrzucenia wniosków budowanych na błędnych przesłankach, a więc i orzeczeń dotyczących Augusta II formułowanych w oderwaniu od czasu i miejsca wydarzenia” (Staszewski 1998: 8). Jak się później okazało, materiał źródłowy, który poniekąd rozbudzał Jego ciekawość, wprawiał w zdumienie, intrygował i prowokował do pogłębiania badań, nie został dostatecznie przeanalizowany i ku Jego zdziwieniu: „We wszystkich tych archiwach napotykałem tomy akt nie badane przez nikogo” (Staszewski 1998: 283). Profesor doskonale rozeznany w opiniach historyków, ich spojrzeniu na ten fragment dziejów Rzeczypospolitej w polskiej i obcej historiografii pozbawionych w wielu ocenach, zdaniem Profesora, głębszego i bardziej wnikliwego spojrzenia, odkrywał coraz to nowe materiały i na nowo interpretował fakty, zmieniając ich znaczenie w procesie dziejowym. Po latach spędzonych w archiwach niemieckich wspominał: „Dotarłem do archiwum drezdeńskiego, które poznałem jak żaden inny historyk – przez 27 lat pracowałem w nim każdego roku [...] i okazało się, że tyle nieprawdy napisano o czasach saskich, że trzeba dowieść, jak było rzeczywiście” (Staszewski 1995c: 11). Przedstawiając dzieje unii polsko-saskiej w nowym ujęciu, zyskał uznanie w kraju i za granicą, a dowodem tego były kontakty z ośrodkami zagranicznymi i udział w konferencjach na Węgrzech (w Budapeszcie), w NRD, Austrii (w Wiedniu), Niemczech Zachodnich i Berlinie Zachodnim oraz w Polsce, jak również możliwość prezentowania wyników swoich badań w Lipsku w 1986 roku przed Saską Akademią Nauk i w Berlinie na zaproszenie Historische Kommission (1979, 1986)¹⁵.

Profesor Jacek Staszewski był również badaczem dziejów uniwersytetu. Wspomniana powyżej aktywność Profesora Jacka Staszewskiego w organach administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika miała swoje przełożenie na powstawanie bardzo ciekawych prac

¹⁵ Akta osobowe... [b.d.]: karta 11, 59; Spuścizna... [d].

dotyczących historii uczelni, dziejów Wydziału Humanistycznego w odniesieniu do struktury oraz systemu kształcenia. Były to studia niezwykle ważne dla środowiska akademickiego, ponieważ obejmowały dzieje uniwersytetu na przestrzeni kilku lat, z uwzględnieniem zmian zachodzących w procesie tworzenia nowych kierunków i rozwoju Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. W tym kontekście wypowiedział się również na łamach czasopisma akademickiego – „Głosu Uczelni” (Staszewski 1994: 6).

W dorobku Profesora Jacka Staszewskiego ważne miejsce zajmowała redakcja książek. Na początku lat 90. Profesor kierował zespołem, który realizował zadanie związane z polską myślą polityczną, w ramach opracowania syntezy *Studia z dziejów polskiej myśli politycznej* (Staszewski 1992b) obejmującej okres od połowy XVIII wieku do 1830 roku. Trzy lata później pracował z badaczami zajmującymi się dziejami Prus Królewskich i Kujaw w okresie od XIV do XVIII wieku w odniesieniu do elit szlacheckich i mieszczańskich (Staszewski 1995b). W tym miejscu należy również wspomnieć o monografii Włocławka, miasta, w którym spędził znaczną część swojego młodzieńczego życia. Przyjmując na siebie obowiązki redaktora, doprowadził do wydania dwóch tomów dziejów Włocławka, w których autorzy przedstawili zagadnienia związane z gospodarką i strukturą miasta, układem przestrzennym, oświatą i szkolnictwem oraz życiem społecznym, politycznym, kulturalnym i religijnym miasta (Staszewski 1999; 2001).

Profesor Jacek Staszewski jest dla nas Mistrzem, nauczycielem, który pozostanie na zawsze z nami w naszych wspomnieniach. W tym roku przypada 90. rocznica Jego urodzin.

Bibliografia

- Akta osobowe profesora Jacka Staszewskiego* (b.d.). Sygn. K-104N/71. Toruń: Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Kalembka, Sławomir 1989. „Witold Łukaszewicz (1911–1975), historyk, profesor i rektor UMK”. W: Marian Biskup et al. (red.). *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945–1985)*. Warszawa–Poznań–Toruń: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kłaczek, Jarosław 2011. „Polskie Towarzystwo Historyczne w Toruniu w latach 1980–2011”. W: Jarosław Kłaczek (red.). *Polskie Towarzystwo Historyczne w Toruniu (1946–2011)*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kozłowski, Ryszard 2006. „Historycy na Wydziale Humanistycznym i Wydziale Nauk Historycznych UMK w latach 1945–2005”. W: Jan Sziling (red.). *Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (1945–2005). Wybrane problemy*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Piasek, Wojciech 2017. „»Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym« – 40 tomów, 16 lat ukazywania się. Spojrzenie z oddali”. *Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym* 41, 2: 3–11.
- Poraziński, Jarosław 2013. „Profesor Jacek Staszewski. Nauczyciel i mistrz (1933–2013)”. W: Wiesław Sieradzan et al. (red.). *Homines et Historia. Odnowienie doktoratów Jacka Staszewskiego, Mieczysława Wojciechowskiego i Wojciecha Wrzeźnińskiego*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika; Wydział Nauk Historycznych (Uniwersytet Mikołaja Kopernika; Toruń).

- Skład osobowy 1959. Skład osobowy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu za rok akademicki 1958/59 i Spis wykładów na rok akademicki 1959/60 Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.* Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Skład osobowy 1962–1963. Skład osobowy za rok akademicki 1962/63 i Spis wykładów na rok akademicki 1963/64 Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.* Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Sprawozdania 1972. Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu.* T. 25 (1 I 1971–31 XII 1971). Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
- Spuścizna profesora Jacka Staszewskiego [a] – Działalność zawodowa 1957–2003.* T. 1 (b.d.). Sygn. 309/186/1/5. Toruń: Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Spuścizna profesora Jacka Staszewskiego [b] – Gratulacje, dyplomy, nadania, nagrody (1982–2012)* (b.d.). Sygn. 309/186/1/8. Toruń: Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Spuścizna profesora Jacka Staszewskiego [c] – Powołania, podziękowania* (b.d.). Sygn. 309/186/1/9. Toruń: Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Spuścizna profesora Jacka Staszewskiego [d] – Konferencje 1972–2008* (b.d.). Sygn. 309/186/VII/77. Toruń: Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Spuścizna profesora Jacka Staszewskiego [e] – Fotografie* (b.d.). Sygn. 309/186/X/111. Toruń: Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Staszewski, Jacek 1959. „Działalność katolickich organizacji robotniczych w Wielkopolsce w latach 1914–1920”. *Zeszyty Historyczne Euhemera* 1: 90–114.
- 1965. *Stosunki Augusta II z Kurią Rzymską 1704–1706 [Misja rzymska]*. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu; Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- 1971. „Problem polityki gospodarczej Wersalu w stosunkach francusko-polskich na przełomie XVII i XVIII wieku”. *Studia Historyczne* 4: 579–591.
- 1973. *O miejsce w Europie. Stosunki Polski i Saksonii z Francją na przełomie XVII i XVIII wieku*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- 1974. „Francja a Węgry u progu XVIII wieku”. *Kwartalnik Historyczny* 81, 1: 133–141.
- 1981a. „La guerre d’indépendance en Hongrie et la Pologne. Quelques remarques sur la question de l’aide polonaise accordée à l’insurrection de François II Rakoczi”. *Acta Poloniae Historica* 43: 101–125.
- 1981b. „Die polnisch-sächsische Union und die Hohenzollernmonarchie (1697–1763). Diskussionsbeitrag”. *Das Jahrbuch für die Geschichte Mittel- und Ostdeutschlands* 30: 28–34.
- 1983. „W zasięgu europejskiej polityki Francji (od połowy XVII w. do połowy XVIII stulecia)”. W: Andrzej Tomczak. *Polska – Francja. Dziesięć wieków związków politycznych, kulturalnych i gospodarczych*. Warszawa: Spółdzielnia Wydawnicza-Handlowa „Książka i Wiedza”.
- 1986a. *Polacy w osiemnastowiecznym Dreźnie*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- 1986b. *August II*. Warszawa: Zamek Królewski.
- 1986c. *August III*. Warszawa: Zamek Królewski.
- 1989. *August III Sas*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- 1990. „Die polnisch-österreichischen Beziehungen im. 18. Jahrhundert. Anmerkungen zum Stand der Forschung”. *Österreichische Osthefte* 32: 229–239.
- 1991. „Stosunki polsko-rosyjskie w pierwszej połowie XVIII w. na tle międzynarodowego położenia Rzeczypospolitej”. W: Juliusz Bardach przy współudziale Jacka Ślusarczyka. *Przemiany w Polsce, Rosji, na Ukrainie, Białorusi i Litwie (druga połowa XVII – pierwsza XVIII w.)*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- 1992a. „Z diariusza księcia de Liria y Xérica”. *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka* 47, 1–2: 163–170.

- (red.) 1992b. *Studia z dziejów polskiej myśli politycznej*. T. 4: *Od reformy państwa szlacheckiego do myśli o nowoczesnym państwie*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- 1993. „Emigracja polska w Prusach Książęcych. Przyczynek do historii stronnictwa pruskiego w Polsce w XVIII wieku”. *Wiek Oświecenia* 9: 83–97.
- 1994. *Historia i psychologia*, rozmowa z prof. Jackiem Staszewskim. *Głos Uczelni* 12: 3, 6 (rozm. Jan Bełkot).
- 1995a. „1696–1795”. W: Janusz Tazbir (red.). *Polska na przestrzeni wieków*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- 1995b. *Elity mieszczańskie i szlacheckie Prus Królewskich i Kujaw w XIV–XVIII wieku*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- 1995c. *Okno na przeszłość*, rozmowa z prof. Jackiem Staszewskim. *Nowości* z 17 lutego, 41: 11 (rozm. Mariusz Załuski).
- 1996. *August III. Kurfürst von Sachsen und König von Polen*. Berlin: Akademie Verlag.
- 1997. „Jak Polskę przemienić w kraj kwitnący...”. *Szkice i studia z czasów saskich*. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.
- 1998. *August II Mocny*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- (red.) 1999. *Włocławek. Dzieje miasta*. T. 1: *Od początków do 1918 roku*. Włocławek: Włocławskie Towarzystwo Naukowe.
- (red.) 2001. *Włocławek. Dzieje miasta*. T. 2: *Lata 1918–1998*. Włocławek: Włocławskie Towarzystwo Naukowe.
- 2005. *Wettynowie*. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.
- 2019. *Die Polen im Dresden des 18. Jahrhunderts*. Göttingen: Osnabrück – Fibre Göttingen.
- Wajda, Kazimierz 2011. „Zakład Historii XIX wieku”. W: Jarosław Kłaczek (red.). *Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (1945–2011). Dzieje zakładów i główne kierunki badań*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Wencel-Kalembkova, Urszula 1992. „Instytut Historii i Archiwistyki”. W: Jan Bełkot (red.). *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1966–1980*. T. 1. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Wieczorek, Agnieszka 2014. „Bibliografia Jacka Staszewskiego 1957–2010”. *Barok* 21, 1: 27–45.